

การศึกษาเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา  
ในภาคตะวันออกเฉียงใต้

A Study of Buddhist Sacrifice Material or Set in South East

พระครูภัทรจิตตারণ\* พระครูอัครศีลวิสุทธิ\*\* มนัสพล ยงทะเล\*\*\*

Phrakhruputtarajitthapron, Phrakhruaugkharasrirawisut, Manusphon Yungtalay

Received: August 5, 2019 Revised: October 14, 2019 Accepted: November 2, 2019



**บทคัดย่อ (Abstract)**

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2.เพื่อศึกษาสื่อคุณค่าเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้และ 3. เพื่อวิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตและประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยค้นคว้าจากพระไตรปิฎกเป็นเอกสารหลัก พร้อมทั้งศึกษาทฤษฎีปัญหาความจากตำราวิชาการและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดและหลักปฏิบัติเครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้มีแนวคิดสักการะบูชาคติชนวิทยาภูมิปัญญา และแนวคิดการจัดการวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาที่จะนำเครื่องสักการะต่างๆ มาใช้เป็นแนวทางในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

สื่อคุณค่าเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือการสืบทอดความเชื่อ ประเพณีและการประกอบพิธีกรรมในด้านของเครื่องสักการะมีคุณค่าทางด้านจิตใจและส่งเสริมให้รู้จักหลักการใช้เครื่องสักการะทางพระพุทธศาสนาได้

---

\* หลักรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๖ วรรค ๓ สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

\*\* หลักรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๖ วรรค ๓ สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

\*\*\* หลักรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๖ วรรค ๓ สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

อย่างถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และนำคุณค่ามาสู่สังคมไทยได้อย่างกว้างขวางผ่านประเพณี ได้แก่ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่กระฐูป และประเพณีแห่ناقข้าง สะท้อนให้เห็นถึงความงดงาม ศรัทธา และเคารพ

วิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตและประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเครื่องสักการะทางพระพุทธศาสนาได้รับการสืบทอดมาตลอดปัจจุบัน มีเปลี่ยนแปลงไปในส่วนของสิ่งประดิษฐ์ที่เน้นหาง่ายในท้องถิ่น และบางอย่างต้องใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้การประกอบพิธีกรรม เครื่องสักการะยังเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

**คำสำคัญ (Keywords):** เครื่องสักการะ, ภาคตะวันออกเฉียงใต้

### **Abstract**

This research study The objectives are: 1. To study the history of worship or Buddhist ceremonies in the northeast region 2. To study the value of worship or religious ceremonies in the northeastern region and 3. To Analyze Buddhist worship or religious ceremonies on the way of life and traditions in the Northeast. Is a qualitative study By searching from the Tripitaka as the main document Together with studying the theory of academic problems and related research papers into the interview and observation area

The results showed that

Concepts and principles of worship and Buddhist ceremonies in the northeast There are worship concepts, folklore, wisdom and cultural management concepts. These are beliefs based on the principles of Buddhism that will bring various sacrifices. Used as a guideline for Buddhist rituals

Value media, worship or religious ceremonies in the northeast Succession of faith Traditions and rituals in the areas of worship are of psychological value and promote the principles of Buddhist worship using the Buddhist teachings correctly. And bringing value to Thai society extensively through traditions such as the Candle Festival Bun Bun Fai tradition Incense And the elephant parade tradition Reflecting beauty, faith and respect

Analysis Buddhist worship or religious ceremonies on the way of life and traditions in the Northeast. Buddhism worship machines have been inherited throughout the present. Has changed in the local artifacts that are easy to find And some require modern machinery and technology The ritual The worship machine is also an important part of the Buddhist ritual.

**Keywords:** Buddhist Sacrifice Material, South East

## บทนำ (Introduction)

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับธรรมเป็นเรื่องหลัก แม้ในเรื่องการบูชาที่จากเดิมมีการบูชาเทพกัณนั้น พระองค์ก็ทรงเน้นให้บูชาธรรมและบุคคลผู้มีคุณธรรมเป็นสำคัญ ซึ่งพระองค์เองก็ทรงบูชาสักการะหรือเคารพธรรมตั้งข้อความที่ปรากฏในปฐมอุรุเวลาสูตร ว่าภิกษุทั้งหลาย เมื่อครั้งแรกตรัสรู้เราพักอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธแทบฝั่งแม่น้ำเนรัญชราตำบลอุรุเวลาเมื่อเราเฝ้าอยู่ในที่สงบ เกิดปริวิตกขึ้นว่า คนไม่มีที่เคารพไม่มีที่ยำเกรงอยู่เป็นทุกข์ เราจะพึงสักการะเคารพ พึ่งพิงสมณะหรือพราหมณ์ผู้ใด อยู่เล่าหนอเราตรองเห็นว่าเราจะพึงสักการะเคารพพึ่งพิงสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ก็เพื่อทำสี่ลक्षण สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ของเราที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ก็แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นที่ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติยิ่งกว่าตนในโลกทั้ง เทวโลก ทั้งมารโลก ทั้งพรหมโลก ในหมู่สัตว์ทั้งเทวดา มนุษย์ ทั้งสมณพราหมณ์ ซึ่งเราจะพึงสักการะเคารพพึ่งพิงอยู่ได้ตั้งนี้แล้วเราตกลงใจว่า อย่ากระนั้นเลยธรรมใดที่เราตรัสรู้นี้เราพึงสักการะเคารพพึ่งพิงธรรมนั้นอยู่เถิด (อง.จตุ.(ไทย) 21/21/25)

หลักพระพุทธศาสนาสามารถกระทำได้ด้วยการแสดงออกซึ่งสิ่งที่ดีงาม เช่น การกราบไหว้ ลุกรับ ให้การยกย่องตลอดถึงการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ โดยจำแนกการบูชาออกเป็น 2 ประเภท (อง.ทุก.(ไทย) 20/401/117) ได้แก่ 1) อามิสบูชาหมายถึงการแสดงความเคารพบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ มีการบูชาด้วยปัจจัย 4 และการบูชาเครื่องสักการะ ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น 2) ปฏิบัติบูชาหมายถึง การแสดงความเคารพบูชาด้วยการปฏิบัติสิ่งที่เป็นธรรม เช่น การไหว้กราบ การแสดงความนับถือ นอบน้อมและการปฏิบัติตามคำสอนของบุคคลที่เป็นที่เคารพบูชา ทั้งนี้เป้าหมายของการบูชานั้นอยู่ที่การได้ประกอบกุศลกรรม หรือการสร้างเสริมคุณธรรมในตนเองเป็นสำคัญ มิใช่การอ้อนวอนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งปรารถนาต่างๆ เพราะการจะได้มาซึ่งสิ่งปรารถนานั้นก็ขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งกรรมนั่นเอง การสรรเสริญเทพเจ้า การอ้อนวอนร้องขอให้ดลบันดาลจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถช่วยได้ และเมื่อกล่าวเชื่อมโยงถึงหลักการบูชาในพระพุทธศาสนาจึงสรุปได้ว่าหลักการบูชาในพระพุทธศาสนานั้นมีความเป็นพิเศษในตัวเอง ไม่เหมือนกับลัทธิอื่น เพราะเป็นการแสดงออกถึงธรรมในตัวบุคคลเพื่อเคารพต่อธรรมที่มีในบุคคลอื่นเป็นสำคัญแก่นของการบูชาในพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องของธรรมไปโดยปริยาย เพราะทั้งบุคคลที่บูชาบุคคลที่ถูกบูชาและพฤติกรรมที่แสดงออก รวมทั้งเป้าหมายของการบูชาล้วนมีธรรมเป็นหลักใหญ่ การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือเทพเจ้าในฐานะผู้บันดาลความสุขให้เลย (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542: 13)

เครื่องสักการะเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในแต่ละชุมชน เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นผสมผสานความสัมพันธ์ของสภาพความเป็นอยู่ กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ด้วยกัน มีความแตกต่างที่สามารถแยกแยะออกได้เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละเผ่าพันธุ์ ตามความเชื่อในพื้นที่ของคนในการประดิษฐ์งานนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น เครื่องสักการะของล้านนาชาวบ้านถือว่าเป็นของสูง เพราะใช้ประกอบพิธีกรรมทั้งทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตอาทิ งานดำหัว สู่ขวัญ ฯลฯ จึงต้องประดิษฐ์อย่างประณีตบรรจง แรงศรัทธาจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ที่สุดที่จะผลักดันให้เกิดงานศิลปกรรมเกี่ยวเนื่องกับเครื่องสักการะขึ้นมา เครื่องสักการะของล้านนาที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ บายศรี หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้ง (กิ่งแก้ว อุตถาวร, 2550: 12)

การใช้เครื่องสักการบูชาปฏิบัติกันเฉพาะกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไปปฏิบัติธรรมในวัด ขาดการสืบทอดทั้งวิธีการทำและพิธีกรรมการบูชา อาจทำให้สื่อพื้นบ้านที่ใช้หมดไปกับกลุ่มผู้สูงวัย เพราะขาดความสนใจจากเด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากสังคมชนบทเป็นสังคมแห่งการสื่อสารข้อมูล เบี่ยงเบนเด็กให้เรียนรู้จากสื่อที่หลากหลาย ทำให้เกิดความหลากหลายในชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเริ่มเลือนราง และที่ชุมชนปลาบ่าที่ขึ้นชื่อว่า เป็นหมู่บ้านทางวัฒนธรรม เป็นหมู่บ้านหมอลำ ดั้งเดิมมีศูนย์กลางของชุมชนที่สำคัญคือวัด นักเรียนที่เข้าร่วมการแข่งขันประกวดสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะได้รับรางวัลชนะเลิศทุกครั้ง เป็นผลผลิตทางการศึกษาที่ดี แต่เป็นกลุ่มเยาวชนกลุ่มน้อยที่ภูมิใจในสิ่งที่บรรพบุรุษส่งสมมา ยังมีเด็ก เยาวชนกลุ่มใหญ่ที่ยังไม่รู้จักความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ของตนเอง ชุมชนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนไม่ให้สูญหายและสืบทอดอย่างยั่งยืน การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่จะนำพาให้ชุมชนอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ ในตนเองเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จำเป็นต้องให้เครือข่ายทางวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมโดยการรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้าน เครื่องสักการบูชาอีสานโบราณ มีกระบวนการสืบทอดการทำเครื่องสักการบูชา พิธีกรรม วิธีการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสดง ความเคารพ บูชา ในงานประเพณีสำคัญโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้านที่จัดทำเครื่องสักการบูชาอีสานโบราณ พระภิกษุ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าอาวาสวัด เด็ก เยาวชนและเครือข่ายวัฒนธรรมภาคอีสาน (दनัย ไชโยธา, 2538: 56)

จากประเด็นดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ต้องการฟื้นฟูสืบทอดวิธีการทำและใช้เครื่องสักการอีสานโบราณในงานประเพณี รวมทั้งมีประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอย่างไรบ้าง และหลังจากจัดกิจกรรมร่วมกันแล้ว มีการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นจะทำอย่างไรให้เกิดความยั่งยืน

### วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาการสื่อคุณค่าเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อวิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตและประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

## วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์ด้านการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสักการะทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้ดังต่อไปนี้

### 1. ขอบเขตของด้านเนื้อหา

เครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ 1) ศึกษาเครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีประเพณีแห่เทียนพรรษา อำเภอโขกศชัย จังหวัดนครราชสีมา 2) เครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาด้านประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอหนองหงส์จังหวัดบุรีรัมย์ 3) เครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาประเพณีแห่กระธูป อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ 4) เครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาประเพณีบัวชนาคช้าง จังหวัดสุรินทร์

### 2. ขอบเขตด้านเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่

พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี มหาจุฬาเตปิฎกั พุทธศักราช 2500 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539

### 3. ขอบเขตของด้านประชากรศึกษา/กลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตในด้านประชากร/กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาที่เป็น พระสงฆ์ผู้รู้ ผู้นำ ปราชญ์ชุมชน ได้แก่ 1.กลุ่มพระสงฆ์ผู้รู้/ปราชญ์ 2.กลุ่มผู้นำ/นักวิชาการ และ 3.กลุ่มผู้เรียนรู้ ดังนี้

(1) กลุ่มพระสงฆ์ผู้รู้/ปราชญ์ 8 รูป/คน คือ พระสงฆ์/ปราชญ์ผู้ที่มีความรู้เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากการดำเนินชีวิต ประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมรู้จักวิเคราะห์ การแก้ปัญหา จนเกิดความรู้ที่กลั่นกรองและรวบรวมเป็นความคิดของตนเอง สามารถมาพัฒนาและนำไปประยุกต์ถ่ายทอดให้เกิดประโยชน์ตนเองและชุมชนได้ของจังหวัดในเขตภาค

(2) กลุ่มผู้นำ/นักวิชาการ 8 รูป/คน คือ ผู้นำเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือยอมรับจากชุมชน เช่น ผู้นำทางด้านศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครองท้องถิ่นและนักวิชาการ

(3) กลุ่มผู้เรียนรู้ 8 รูป/คนกลุ่มผู้เรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ เชี่ยวชาญ หรือมีผลงานทางด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณีที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ นักวิชาการ และกลุ่มผู้เรียนรู้ รวมกลุ่มประชากรที่ศึกษาวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูล จำนวน 24 รูป/คน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการวิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ดังนี้

1) การศึกษาข้อมูล ในการศึกษาค้นคว้านี้ คณะผู้วิจัยกำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัยโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้

เฉียงใต้โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม ขั้นตอนในการดำเนินโครงการวิจัย ประกอบด้วย 1. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary research) ทำการศึกษาเอกสารวิชาการประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา แนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาเครื่องสักการะ

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) เกี่ยวกับแนวทางการการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการในพื้นที่โดยการลงพื้นที่สังเกต และสอบถามความต้องการการมีส่วนร่วม

3. การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่วิจัยและได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อให้ได้แนวทางการศึกษา เช่น 1.กลุ่มพระสงฆ์ 2. กลุ่มผู้นำ/วิชาการ 3.กลุ่มผู้เรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1)ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทีมผู้วิจัย ซึ่งมีเทคนิคและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1) การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการเป็นลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา 2) การจับกลุ่มสนทนา เป็นการรวบรวมกลุ่มตัวอย่างให้ผู้เข้าร่วมได้ระบบความคิดนำเสนอข้อมูลที่เป็นความจริงและเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากตำรา เอกสารทางวิชาการ การค้นคว้าอิสระ และงานวิจัย โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้ง กิจกรรมการเรียนรู้แต่ละขั้นตอนของคณะทำงานชุมชนที่เกิดขึ้นเริ่มต้นจากการคิดรวมกัน โดยใช้การเล่าเรื่องประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลและรูปแบบการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสังเคราะห์ การค้นหาจัดความรู้ร่วมกันโดยได้นำเนื้อหาในเอกสารดังกล่าวมาเรียบเรียง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ค้นคว้าวิจัย4) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดเพื่อความถูกต้องและชัดเจนของข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล

### ผลการวิจัย (Research Results)

ประวัติและความเป็นมาของเครื่องสักการะมีปรากฏตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งพบว่ามีอยู่ไม่กี่ย่างในการประกอบพิธีสักการะ ส่วนปัจจุบันก็มีการเพิ่มเติมตามแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ทั้งเครื่องประกอบพิธีและการสืบสานการบูชาเครื่องสักการะ ทั้งที่ประดิษฐ์ตกแต่งด้วยตนเองหรือร่วมกันทำขึ้น หรือแม้แต่ชื่อเครื่องประกอบพิธีและความเชื่อในท้องถิ่นการศึกษากระบวนการถ่ายทอดประเพณีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการ ถ่ายทอดจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่ง แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ตามด้วยวิธีการ ถ่ายทอดทางมุขปาฐะยังคงดำรงสืบ

อยู่ต่อไปเพื่อให้เครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาสอดคล้องกับแนวคิดของสามารท จันทรสุรย์ จากอดีตถึงปัจจุบันชาวชนบทได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้เพื่อการดำรงชีวิตมาตลอดและมักถ่ายทอดสติปัญญาเหล่านั้นจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นพื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านที่เรียกกันกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สื่อคุณค่าเครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ในแต่ละประเพณีมีสิ่งที่เหมาะสมกัน คือ การบายสีและการนำเอาเครื่องอัฐบริขารในทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องสักการบูชาสอดคล้องกับแนวคิดคติชนวิทยาคติชนวิทยา เป็นความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการของกลุ่มอย่างเด่นชัด โดยมุ่งเน้นไปยังกลุ่มคนที่ความเจริญแบบสมัยใหม่ยังเข้าไปไม่ถึงมากนัก แต่สะท้อนวัฒนธรรมและเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง

วิเคราะห์เครื่องสักการะหรือเครื่องประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตและประเพณี“บุคคลที่เกี่ยวข้องประกอบพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ 2. ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม บริบทของชาวอีสานใต้ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีจะไม่แยกว่าอะไรเป็นพุทธ เป็นผี นั่นคือจะเชื่อถือให้ความเคารพและประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณี แม้แต่พระภิกษุที่เป็นคนในท้องถิ่นเอง (ที่ไม่ได้ศึกษาปริยัติสมัยใหม่) ก็ไม่นิยมชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า พิธีกรรมใดเป็นพิธี เนื่องด้วยผีสง หรือพิธีกรรมใดเป็นพิธีของชาวพุทธ และโดยปกติแล้วสังคมีอีสานใต้ ก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะแยก กลับเห็นว่าพิธีกรรมเหล่านั้นเป็นพิธีกรรมที่นำมาเพื่อสันติสุขเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและสังคม ไม่พึงใจที่จะละเว้นไม่ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือไม่เคารพนับถือ การแสดงออกด้วยการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความรักเคารพศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้ทางสังคม เป็นกลุ่มของค่านิยม แนวความคิด วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายในการที่ จะช่วยให้บุคคลติดต่อสื่อสาร ตีความหมายและประเมินคุณค่า การบูชาเป็นกิจกรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุดพื้นฐานของการบูชา เกิดจากมนุษย์เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นจึงเกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิตจึงทำการอ่อนนอบนุชา แต่คำว่าศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสนั้นต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ

### ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

การศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ประการ คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่บางประการทั้งเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อเสนอแนะโดยตรง

ต่อส่วนงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำเอาผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินการดังนี้1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐได้แก่สำนักวัฒนธรรมจังหวัด สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบ กำหนดแนวนโยบายในเครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งถือว่าเป็นสถาบันสร้างองค์ความรู้และผลิตบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง นอกจากจะผลิตบัณฑิตแล้วควรเน้นการสร้างองค์ความรู้ใน การบูรณาการหลักพุทธศาสนาพัฒนาชุมชนให้เป็นรูปธรรมและให้มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะการเรียนรู้และสืบสาน อนุรักษ์เครื่องสักการะหรือเครื่องพิธีทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงใต้

### เอกสารอ้างอิง (References)

- กิ่งแก้ว อรรถการ. (2550). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิตศกักรมการฝึกหัดครู  
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- दनัย ไชยโยธา.(2538). *ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*.  
กรุงเทพมหานคร: โอ.เอสพรีนตึงเฮ้าส์.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2542). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท  
สหธรรมิกจำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.  
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.